

Holly Case, *Between States: The Transylvanian Question and the European Idea during World War II*, Stanford University Press, Ca., 2009, 349 p.

Premiul Barbara Jelavich decernat în 2010 și nenumăratele aprecieri pozitive din partea mediului academic american⁴ constituie argumente peremptorii ce recomandă spre lectură cartea cu titlul menționat de noi (și) în traducere (*Între State: Chestiunea transilvană și ideea europeană în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial*). Mai simplu spus, *Between states* este povestea încercărilor românești și maghiare de a aduce sub permanentul lor control Transilvania în vremea ultimei conflagrații armate, respectiv o analiză a modului în care s-a conturat zonal un anumit set de idei despre Europa, germinat și extins tocmai datorită stării conflictuale persistente între cele două state cu privire la anumite problematice legate de teritorialitate și suveranitate⁵. Modalitatea în care este analizată această desfășurare, ipotezele lansate în subsidiar, metodologia aleasă de Holly Case fac însă ca lucrarea să fie una cu adevărat originală.

Pornind de la premisa că, începând cu secolul al XIX-lea, Transilvania a manifestat o lentă dar sigură transformare dintr-un *loc* (în sens geografic) într-o *chestiune/problemă* (în accepție geopolitică), intențiile autoarei cuprinse în acest volum pot fi înțelese ca o construcție pe trei planuri convergente, fapt ce reiese și din explicația oferită în legătură cu titlul ales (p. 7): Într-o primă fază, *Între state* propune cititorului o concepție rațională a ideii Europene din secolul XX, adică ipoteza conform căreia acest construct ideatic a fost în acest secol mai degrabă un produs al interacțiunilor și experiențelor suferite de state vecine⁶. O a doua intenție este aceea de a descrie situația regiunii în timpul marilor prefaceri ale secolului XX, în termenii percepției proprii contemporanilor, adică a unui timp al tranziției spre ceva *diferit*, mai *bun*, mai *just*. Ultimul aspect și cel mai meticulos analizat este condiția Transilvaniei, aflată *între state* (*Between States*), adică între revendicările României și Ungariei în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.

Prima parte a cărții (introducerea și capitolul 1) se concentrează așadar pe analiza stagiilor și componentelor care au determinat transformarea spațiului transilvan într-o *chestiune/problemă*, semnatarea cartografiind apariția în zonă a noilor noțiuni legate de statalitate, națiune și individ, prezentând cititorului modul în care politica națională a celor două state implicate direct în rezolvarea „diferendului”, România și Ungaria, a devenit inerent una transnațională. Concret, sunt înfățișate eforturile de „europenizare” a conflictului, respectiv, inițiativa politică menite de a integra problema transilvană în dezbaterile internațională, drept o amenințare la adresa stabilității continentale. Bazându-se pe surse documentare depistate în opt țări și redactate în mai multe limbi, Case dezvoltă și alocă în analiză un spațiu egal pe seama protagoniștilor, fără a empatiza într-un *fel* sau într-un *loc* al istoriei cu vreunul dintre aceștia. Ea demonstrează, pe alocuri cu o ironie subtilă, că tacticile uzitate de cele două state au fost în mod remarcabil similare, chiar și în momente în care una dintre părți o acuza pe cealaltă de un comportament total inadecvat. Meticulos documentată, cercetarea întreprinsă oferă cititorului atât o privire panoramică asupra chestiunii transilvane, dar și elemente din fiecare loc unde tema aflată în studiu ar putea fi dezbătută: de la tratate internaționale, la discursuri politice, sau de la emisiuni radiofonice și politici culturale, la discuții

⁴ Premiul Barbara Jelavich este decernat anual pentru o monografie publicată pe problematica spațiului sud-estic european. Holly Case, profesor asociat la Universitatea Cornell, unde predă istoria modernă a ariei sud-est continentale, a obținut acest premiu în 2010, cartea fiind primită cu entuziasm în mediul academic american. Distinși istorici, precum profesorul John Connely, au catalogat lucrarea ca una de referință, originală și sofisticată, care își va câștiga locul între tratările importante scrise despre această zonă.

⁵ Unii autori au pus problema mai simplu decât atât, vorbind despre volum în termenii unui studiu de caz al contestărilor vizând Transilvania în anii războiului ultim, vezi recenzia lui Ronald Clark, University of Pittsburgh „Review of Case Holly”, *Between States: The Transylvanian Question and the European Idea during World War II*. HABSBERG, H-Net reviews in the Humanities & Social sciences, September 2010.p. 1.

⁶ În acest sens, H. Case lansează ideea conform căreia conflictele secolului 20 nu au fost neapărat legate de incompatibilități ideologice, ci mai probabil de găsirea consensului generat de standardele necesare asigurării statalității legitime, căutări ce au produs concepții unice (exclusiviste și conflictuale) legate de granițele viitoare ale Europei (p. 226).

purtate în taverne. În acest sens, studiul deconstruiește strategiile propagandistice ale celor două state pe o durată de peste un secol, oferind cititorului spre analiză un amplu set de ilustrații din epocă, tabele extrase din volumele consemnând recensămintele vremii, date și informații emise de autoritățile politice și culturale ale celor două state, văzute de ambele părți ca argumente pentru justificări teritoriale, demografice, tratament incorect la adresa minorităților sau pentru a demonstra superioritatea „civilizației”, respectiv inferioritatea „barbarismului” vreuncea dintre părți (capitolele 2 și 3).

Majoritatea segmentelor cărții au în fundal conflictul armat, respectiv perioada angajării militare a celor două state (aliate) pe frontul de Est. Starea de fapt existentă este creionată în termenii unui „război într-un război”, cu eforturi dinspre ambele părți de a dovedi Marilor Puteri și „Europei” (în situația dată, Germaniei!) justetea cauzei lor și aflarea unei soluții definitive drept urmare a împrejurării provizorii, percepută ca atare de ambele state, aparută drept consecință a celui de-al doilea arbitraj de la Viena.

Holly Case lansează în acest context istoric o ipoteză controversată, anume că la fel ca și puterile aliaste, *democratice*, Germania nazistă lupta și ea pentru o *Europă Nouă* și, în același mod ca și inamicii belici ce țineau cont de interesul strategic imediat la nivel diplomatic, „arbitrajul” și „dreptatea” constituiau, și în viziunea Axei, două constante interconectate. În argumentarea acestei idei, semnatarul pornește încă din introducerea volumului de la premisa că, dacă vestul continentului reprezintă nucleul unde se nasc cele mai multe idei legate de propria-i ființare, atunci zona central-estică poate însemna locul unde acestea au fost testate și unde multe dintre ele au eșuat (p. 4). Situația Transilvaniei, ca zonă „marginală” a Europei, așa cum era perceput, de altfel, întreg spațiul est-central în această perioadă, vine să valideze în opinia autoarei ipoteza propusă, capitolul patru prezentând pe larg felul în care Ungaria și România au tratat Germania și Italia într-un mod similar relației lor cu Liga Națiunilor în perioada interbelică. Pornind de la aceste considerații, studiul denotă, totodată, un interes constant pentru sesizarea ideii europene dintr-o perspectivă marginală, proprie spațiului central și estic continental.

Strâns legată de aceste opinii este construită ultima parte a lucrării, unde se evidențiază faptul ca Europa a rămas pentru țări ca România și Ungaria, aflate în faza postcomunistă, un același for de supraveghere și soluționare a interacțiunii și litigiilor interstatale. Pentru Holly Case, ceea ce ea denuște ca „problemă/chestiune transilvană” a fost definită în cursul secolului XX în termeni ce însumează mai mult decât simple aserțiuni legate de teritoriu și suveranitate, unul foarte important fiind tocmai statutul minorităților. Din aceste rațiuni se consideră că aceasta este încă o problematică nerezolvată de oamenii politici maghiari și români, care, menținând și revalorizând o parte din obiectivele predecesorilor, pot lesne contribui la transformarea ariei disputate în una de interes continental. Mai mult decât atât, regiuni precum Transilvania, remarcă autoarea, sunt spații unde sunt conturate noi concepții europene legate de regionalism, în conexiune cu noi strategii de preservare a comunităților minoritare.

În ansamblu, volumul mai sus prezentat constituie un demers provocator care captează atenția în primul rând prin meticulozitate și prin metodologia originală bazată pe exploatarea unui bogat material arhivistic, argument ce justifică critica pozitivă receptată deja și care situează opera specialistului Holly Case la statutul de lucrare excelentă, dar mai ales la cel de model de cercetare istoriografică. Inconvenientul principal ține de accesibilitatea acestei lucrări pentru publicul românesc și maghiar, având în vedere absența unei traduceri în ambele limbi.

Grigore Moldovan

GIDÓ Attila, SOLYOM Zsuzsa, *Kolozsvár, Nagykároly és Nagyvárad zsidó túlélői. A zsidó világtörvényesség 1946-os Észak Erdélyi felmérése. The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946 Cluj*, Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale/The Institute of Studying the National Minorities Problems, 2010, 181 p.

Datorită efortului depus de cei doi semnatori, recent înființata instituție cu un profil aparte în rețeaua științifică a țării a publicat un studiu important ce are la bază o metodă cantitativă de cercetare singularizată printr-un instrument de lucru numit chestionarul. Cercetarea de față a urmărit să creioneze o